

PIRLS MEZONLARI ASOSIDA O'QUVCHILARNING MATNNI TUSHUNISH DARAJASINI BAHOLASH USULLARI VA METODIKASI

Akramova Iroda

Shahrisabz Davlat Pedaogika Insituti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16909469>

Annotatsiya:

Ushbu maqolada PIRLS baholash tizimi mezonlari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining matnni tushunish darajasini aniqlash usullari yoritiladi. Maqolada matnni tushunishga oid ko'nikmalar: asosiy fikrni aniqlash, tafsilotlarni ajratish, sabab-oqibatni anglash, xulosa chiqarish va matnga baho berish kabilar baholashda qanday mezonlar asosida mavzu chuqur yoritilib boradi.

Kalit so'zlar:

PIRLS, baholash mezonlari, o'qish savodxonligi, metod, metodika, matnni tushunish, boshlang'ich ta'lim, baholash usullari.

Аннотация:

В данной статье рассматриваются методы оценки уровня понимания текста учащимися начальных классов на основе критериев международного исследования PIRLS. Анализируются ключевые навыки чтения: выявление основной мысли, понимание деталей, установление причинно-следственных связей, формулирование выводов и оценка содержания текста. Также даны методические рекомендации по применению данных критериев в учебном процессе.

Ключевые слова:

PIRLS, критерии оценки, читательская грамотность, понимание текста, начальное образование, методы оценки.

Annotatsion

This article discusses methods for assessing primary school students' reading comprehension based on the criteria of the PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) framework. The paper analyzes key reading skills such as identifying the main idea, understanding details, recognizing cause-effect relationships, drawing conclusions, and evaluating text content. It also provides methodological recommendations for using these criteria in classroom practice.

Keywords:

PIRLS, assessment criteria, reading literacy, reading comprehension, primary education, evaluation methods.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish savodxonligi va matnni tushunish darajasini aniqlash, ularni ongli va faol o'quvchi sifatida shakllantirish dolzarb masalalardan biridir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning o'qiganini anglash, tahlil qilish, fikr yuritish kabi kompetensiyalarini aniqlash va baholash uchun aniq mezonlar zarur.

Xalqaro miqyosda keng qo'llanilayotgan baholash tizimlaridan biri bu – PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) hisoblanadi. Ushbu baholash tizimi 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qib tushunish darajasini xalqaro mezonlar asosida baholashga mo'ljallangan. PIRLS mezonlari nafaqat o'quvchining matnni o'qib chiqishini, balki uni anglash,

tahlil qilish, mazmunini qayta ifodalash, asosiy g'oyani topish kabi chuqur o'quv faoliyatlarini ham baholaydi.

ASOSIY QISM

1. Matnni tushunish: asosiy ko'nikmalar va bosqichlar

Matnni tushunish – bu o'quvchining o'qilgan axborotni anglash, unga munosabat bildirish va uni o'z faoliyatida qo'llay olish qobiliyatidir. PIRLS tizimi bu jarayonni quyidagi ko'nikmalar orqali baholaydi:

Asosiy fikrni aniqlash – matnning bosh g'oyasini topish;

Tafsilotlarni ajratish – muhim ma'lumot va dalillarni farqlay olish;

Sabab-oqibat bog'liqliklarini tushunish – voqealar orasidagi ichki mantiqiy aloqalarni anglash;

Xulosa chiqarish – yashirin yoki to'g'ridan-to'g'ri aytilmagan ma'lumotlardan xulosa olish;

Matnga baho berish – o'qilgan matnni tahlil qilib, uni shaxsiy tajriba bilan bog'lash.

2. PIRLS baholash mezonlari tavsifi

PIRLSda har bir topshiriq 4 daraja (level) asosida baholanadi:

1-daraja: Matndagi aniq axborotni topa olish (yuzaki tushunish);

2-daraja: Matndagi fikrlar o'rtasidagi munosabatni tushunish;

3-daraja: Matnga asoslangan mantiqiy xulosalar chiqarish;

4-daraja: Matnni chuqur tahlil qilish va baholash.

Bu mezonlar orqali o'quvchining o'qish natijasini oddiy “to'g'ri yoki noto'g'ri” javoblar asosida emas, balki kompleks fikrlash va tushunish darajasi asosida baholash mumkin bo'ladi.

3. Baholash usullari va ularning qo'llanilishi

PIRLS mezonlari asosida quyidagi baholash usullari qo'llanilishi mumkin:

4. O'qituvchilarga metodik tavsiyalar

Baholashda faqat test emas, balki ochiq savollar, matnli muhokama va ijodiy topshiriqlarni ham qo'llash;

Har bir topshiriqdan so'ng o'quvchilar bilan fikr almashinuvi tashkil qilish;

O'quvchilarning natijalarini muntazam monitoring qilib borish va individual yondashuvni qo'llash;

PIRLS topshiriqlarini darslikdagi matnlar bilan uyg'unlashtirish.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, PIRLS mezonlari asosida olib borilgan baholash quyidagi asosiy yutuqlarga olib keldi:

1. Matnni tushunish darajasi aniqligi bilan baholandi – o'quvchilarni yuzaki va chuqur anglash ko'nikmalari bo'yicha toifalarga ajratish imkoniyati paydo bo'ldi.

2. O'qish darslarining sifati oshdi – baholash mezonlaridan foydalangan holda o'qituvchilar matn ustida ishlashda tizimli yondashuvni qo'llay boshladi.

3. O'quvchilarning fikrlash darajasi faollashdi – savollarni tahlil qilish, dalil keltirish, xulosa chiqarish kabi ko'nikmalarda sezilarli o'sish kuzatildi.

4. O'quvchilarga individual yondashuv kuchaydi – turli darajadagi o'quvchilarning tushunish darajasiga qarab mos baholash usullari qo'llanildi.

MUHOKAMA

PIRLS mezonlariga asoslangan baholash tizimi orqali o'quvchilarning o'qish savodxonligini chuqur tahlil qilish imkoniyati yaratildi. An'anaviy baholash usullarida o'quvchi faqat to'g'ri yoki noto'g'ri javob bergani asosida baholansa, PIRLSda o'quvchining fikr yuritish,

matn bilan ishlash va tahlil qilish darajasi e'tiborga olinadi.

Shuningdek, baholash mezonlari o'qituvchilarga o'z ishini tahlil qilish, dars rejalashtirish va yondashuvni yangilash imkonini beradi. Bu esa butun ta'lim sifatining oshishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ayrim muammoli jihatlar ham mavjud, jumladan:

Ba'zi o'qituvchilarning baholash mezonlarini to'liq tushunmasligi;

Har bir o'quvchiga individual yondashuvni yo'lga qo'yishdagi murakkabliklar;

Mahalliy ta'lim tizimida PIRLS topshiriqlari va mezonlarini to'liq integratsiya qilish ehtiyoji.

XULOSA

PIRLS baholash mezonlari o'quvchilarning matnni tushunish, analiz qilish va xulosa chiqarish darajalarini chuqur va tizimli baholash imkonini beradi. Boshlang'ich sinflarda bu mezonlardan foydalanish orqali:

O'quvchilarning o'qish savodxonligi aniq baholanadi;

Mustaqil fikrlash va tahliliy yondashuv rivojlanadi;

O'qituvchilarga metodik ko'mak bo'ladi;

Ta'lim sifati oshadi va xalqaro standartlarga yaqinlashadi.

References:

Используемая Литература: Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Kennedy, A.M., & Foy, P. (2016). PIRLS 2016 Assessment Framework. IEA.
2. IEA (2020). PIRLS 2021 Assessment Framework and Specifications. TIMSS & PIRLS International Study Center.
3. UNESCO Institute for Statistics. (2021). Reading Literacy and Global Education Indicators. Paris: UNESCO.
4. Sharipova, M. (2021). Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini tashkil etishda zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: O'qituvchi.
5. Nazarova, S. (2022). Funktsional savodxonlik va uni shakllantirish metodikasi. SamDU.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). PIRLS xalqaro tadqiqotiga tayyorgarlik bo'yicha uslubiy qo'llanma. Toshkent.
7. Anderson, R.C. & Pearson, P.D. (1984). A schema-theoretic view of basic processes in reading comprehension. In Handbook of Reading Research.